

2006-2007

Film en live muziek

Vlaams Radio Orkest olv. Thierry Fischer

Déserts

vrijdag 20 april 2007

Film en live muziek. Seizoen 2006-2007

De Oesterprinses
Flat Earth Society . Peter Vermeersch
vrijdag 29 september 2006

Hermes Ensemble olv. Marco Angius
La Chute de la Maison Usher
vrijdag 19 januari 2007

Vlaams Radio Orkest olv. Thierry Fischer
Déserts
vrijdag 20 april 2007

begin concert **20.00 uur**
pauze omstreeks **20.50**
einde omstreeks **21.40 uur**

inleiding door **Frederik Goossens** . **19.15 uur** . **Foyer**
teksten programmaboekje **Frederik Goossens**
coördinatie programmaboekje **deSingel**

gelieve uw **GSM uit te schakelen**

Foyer deSingel

enkel open bij avondvoorstellingen in Rode en/of Blauwe Zaal
open vanaf 18.40 uur
kleine **koude of warme** gerechten te bestellen vóór 19.20 uur
broodjes tot net vóór aanvang van de voorstellingen en tijdens
pauzes

Hotel Corinthia (Desguinlei 94, achterzijde torengebouw ING)

- Restaurant HUGO's at Corinthia
open van 18.30 tot 22.30 uur
- Gozo-bar
open van 10 uur tot 1 uur, uitgebreide snacks tot 23 uur
deSingelaanbod: tweede drankje gratis bij afgifte van uw
toegangsticket van deSingel voor diezelfde dag

Vlaams Radio Orkest olv. **Thierry Fischer**
Arne Deforce cello

Erik Satie (1866-1925) / film René Clair (1924)

Entr'acte (1924)

28'

Morton Feldman (1926-1987)

Cello and orchestra (1972)

19'

pauze

Edgar Varèse (1883-1965) / video Bill Viola (1994)

Déserts (1954)

26'

Erik Satie / René Clair Entr'acte

Foto van Erik Satie door Man Ray, 1924 © Collection L. Treillard

27 november 1924. Een verkleumd publiek staat ongeduldig te wachten aan de deuren van het Théâtre Champs-Élysées in Parijs, waar de nieuwste productie van Les Ballets Suédois in première zou gaan. Maar dan komt de aankondiging dat de voorstelling met een week zal moeten worden uitgesteld. Dit leek wel de ultieme dadaïstische grap! Bestond die nieuwe voorstelling wel? De titel van het ballet was immers 'Relâche', wat je zou kunnen vertalen als 'Heden geen voorstelling'. 'Relâche' was het geesteskind van de avant-garde kunstenaar en dadaïst **Francis Picabia** en moest een voorstelling worden die ervoor zou zorgen dat het publiek geschokt de zaal uitliep. Picabia had in zijn aankondiging zelfs gewaarschuwd zeker en vast oorstopen mee te nemen. Maar het draaide anders uit. Wanneer de première toch plaatsvond op 4 december 1924, waren de toeschouwers maar matig onder de indruk van de minimale actie op scène en werd het ballet al na een tiental voorstellingen afgevoerd, om nadien nog zelden opnieuw op scène te worden gebracht. Enkel het curieuze intermezzo, een surrealistische film op muziek van **Erik Satie**, heeft de tand des tijds overleefd.

'Entr'acte' was de tweede film van **René Clair**, een jonge ambitieuze filmmaker. De prent was het resultaat van diens onstilbare honger naar vernieuwing en experiment binnen een relatief nieuw medium. Clair wou een 'cinéma pure' ontwikkelen, waarvan de beeldtaal enkel gebaseerd is op het visuele, onafhankelijk van het narratieve keurslijf dat literatuur en theater verstikte. De basis voor 'Entr'acte' was een achttal krabbels die Picabia tijdens een diner in het mondaine restaurant Maxim's zou hebben neergepend. De notities luiden onder meer "Bokswedstrijd tussen blanke reuzen", "Schaakwedstrijd tussen Duchamp en Man Ray" en "Een begrafenis, de lijkwagen voortgetrokken door een kameel". Picabia zag de film als een intermezzo in de allerbreedste zin van het woord: een ontsnapping aan de alledaagsheid van

het leven en aan "alle hypocriete en belachelijke conventies". We zien een papieren bootje dat over de daken van Parijs zeilt, een bebaarde man in tutu, een lijkstoet die een pretpark binnenrijdt. En zowel Satie als Picabia geven erin 'acte de présence'.

Naar de exacte betekenis van al deze beelden en scènes heeft, zoals in elk goed surrealistisch kunstwerk, iedere kijker het raden. Een aantal centrale thema's lijken de dood, sterfelijkheid en genadeloze technologische vooruitgang te zijn. Misschien kunnen we 'Entr'acte' wel interpreteren als de ijle vluchtigheid van het aardse bestaan, dat zich als een nietig tussendoortje presenteert tussen twee episodes van oneindigheid?

De partituur die Erik Satie voor deze film componeerde is de eerste filmmuziek van belang van de hand van één van de grote avant-garde componisten van de twintigste eeuw. Tot dan toe - en nu nog steeds - werd filmmuziek geschreven die in de eerste plaats de acties en emoties van de personages, de sfeer van de decors en het verhaal ondersteunt, illustreert en interpreteert. Satie bouwde echter de hele partituur op uit een reeks korte repetitieve patronen die bij elkaar werden gebracht in eenheden van vier of acht maten. Als compositorisch patchwork is het in zekere zin de auditieve tegenhanger van de anarchistische stroom beelden die op het scherm te zien zijn. Vaak wordt deze muziek beschouwd als een schoolvoorbeeld van wat Satie zelf 'musique d'ameublement' noemde. Deze 'meubelmuziek' dient een louter functioneel doel en wordt niet 'ontworpen' om beluisterd te worden, maar vult de ruimte met een aangename vibratie: "Musique d'ameublement veroorzaakt trilling; zij heeft geen ander doel; zij vervult dezelfde rol als licht, warmte en comfort, in al haar vormen." (Satie in een brief aan Jean Cocteau uit 1918) Het is inderdaad verleidelijk om de muziek die op de achtergrond van een film te horen is en die veelal ook niet wordt geschreven om op zich te worden beluisterd, als 'meubelmuziek' te beschouwen.

Maar de muziek die Erik Satie voor 'Entr'acte' schreef is geen willekeurige 'vibratie' op de achtergrond en valt niet makkelijk te negeren. Het is een uitdagende compositie die het verdient om op zichzelf te worden beluisterd. En hoewel de partituur het verhaal van de film - dat er nauwelijks is - weigert te interpreteren en te ondersteunen op een conventionele manier, helpt ze wel de structuur van de film toe te lichten en verleent ze de beelden extra gewicht.

'Entr'acte' werd na 1924 nog meermaals vertoond en is het onderwerp van talloze analyses. De film heeft zich onwrikbaar in de canon van de filmgeschiedenis gebeiteld.

Edgar Varèse / Bill Viola
Déserts

“Les gens ont le droit de détester ma musique, ils ont même le droit de la vomir. Mais pour cela, il faudrait l’avoir avalée auparavant.”

(Edgar Varèse na de première van ‘Déserts’ op 2 december 1954)

Ook ‘Déserts’ kan, met een beetje goede wil, als filmmuziek worden beschouwd. Varèse wou met deze compositie een totaalkunstwerk ontwerpen, maar hij is er nooit in geslaagd om de visuele kant van zijn project tijdens zijn leven te realiseren. Hij liet een aantal zeer algemene aantekeningen na over hoe hij de beelden die bij de uitvoering van de muziek geprojecteerd zouden worden, zag en liet de specifieke invulling ervan aan de filmmaker zelf.

Varèse begon aan de eerste schetsen voor ‘Déserts’ in de zomer van 1950, na maar liefst vijftien jaar van ascetisch stilzwijgen als componist. De gruwelen en persoonlijke teleurstelling van de Tweede Wereldoorlog lagen hem nog erg vers in het geheugen. Hij had van 1935 tot 1940 nog onophoudelijk gewerkt aan een groots internationaal koorwerk, ‘Espace’, dat tegelijkertijd zou moeten worden gezongen in alle belangrijke wereldhoofdsteden. Het is, alleen al om begrijpelijke praktische redenen, nooit tot een uitvoering gekomen. De hoop op mondiaal broederschap werd door de oorlog onherroepelijk in de kiem gesmoord. Het is tekenend voor de getormenteerde geest van Varèse dat hij zijn comeback maakt met een uitgesproken meditatief werk. Nooit tevoren had Varèse een dergelijk somber en tragisch werk geschreven. ‘Déserts’ is, in de woorden van auteur en goede vriend Fernand Ouellette, “un cri contre la barbarie, l’atrocité, l’absurde”. Het eindigt in onthutsende schoonheid en tederheid, als was het een muzikaal tegengewicht tegen de wreedheden die de mens zijn soortgenoten aandoet. ‘Déserts’ is, ondanks de erg economische componeerstijl en de afwezigheid van enig thematisch materiaal, een van de meest rijke en meest expressieve partituren van Varèse. Het is de neerslag van de

Déserts . Bill Viola © Kira Perov

Morton Feldman Cello and Orchestra

mens die de tocht door de woestijn en woestijn van zichzelf heeft doorstaan. Voor Varèse had het begrip 'woestijn' namelijk meerdere betekenissen: "Déserts signifie pour moi non seulement les déserts physiques, du sable, de la mer et du ciel, des montagnes et de la neige, de l'espace extérieur, des rues désertes dans les villes, qui évoquent la stérilité, l'éloignement, l'existence hors du temps, mais aussi ce lointain espace intérieur qu'aucun télescope ne peut atteindre, où l'homme est seul dans un monde de mystère et de solitude essentielle. »

De compositie is bovendien opmerkelijk omdat hier voor de allereerste keer gebruik werd gemaakt van geluidscollages, opgenomen op magnetofoonbanden. Op drie momenten wordt de partituur onderbroken door deze opgenomen passages, die Varèse onder andere had gesprokkeld in de fabrieken van Philadelphia.

De film die de bekende Amerikaanse videokunstenaar **Bill Viola** bij deze muziek maakte in 1994, veertig jaar na de creatie, gebruikt haar basisstructuur om een scherp contrast te beschrijven tussen de innerlijke ruimte van een man alleen in een kamer zonder vensters en diverse scènes van een immense buitenwereld waar geen levende ziel in is te bespeuren. Flickerende beelden in de extreme hitte van de woestijn van Death Valley, eindeloze onderwaterlandschappen, grimmige lege, nachtelijke straten; het idee van de 'woestijn' speelt ook in het werk van Viola een belangrijke rol. Net als Varèse ervaart hij dit "innerlijk landschap waar geen telescoop kijken kan" als uitermate positief. Beelden van verlatenheid en vernietiging betekenen niet noodzakelijk verlies. Zij worden veeleer metaforen voor transcendentie, het 'hogere' en verlenen ons uiteindelijk een beter inzicht in onszelf: "Het gaat Viola net als Varèse om de uitersten van de fysieke en geestelijke ervaring. Zowel de beelden als de geluiden op de klankband veranderen als zandduinen: onophoudelijk en niet altijd even duidelijk. Het zijn als het ware opeenvolgingen van fata morgana's."

Varèse schreef muziek die zich niet meer inliet met conventies omtrent muzikale vooruitgang, toonhoogte, ritmiek of melodie. De klankkleur van instrumenten, vooral van koperblazers, percussie en elektronica, of (de manipulatie van) opgenomen geluiden wordt de basis van zijn muziek. Zijn invloed was erg groot op de derde componist die vanavond centraal staat, **Morton Feldman**. Feldman vertelt zelf hoe hij de Franse expat als achttienjarige opzocht om hem zijn eerste composities te tonen. Varèse bekeek die doodeenvoudig, zei niks en liet de jonge Morty onverrichter zake vertrekken. Later zou hij vertellen hoe hij Varèse was tegengekomen op straat en hoe die hem deze raad influisterde: "Make sure you think about the time it speaks from the stage to out there."

Dit grote besef van akoestische fenomenen en de lichamelijkheid van klanken waarvan Varèse hem bewust maakte, staat centraal in de muziek van Feldman. Evenmin als Varèse hield hij zich niet bezig met overgeleverde en conventionele toonaard- en vormmodellen, maar werkte met "ritmes, frequenties en intensiteit".

In het begin van zijn carrière maakte Morton, onder de invloed van John Cage en de New Yorkse avant-garde, nog grafische partituren die aan de willekeur van de uitvoerder een erg groot deel van het muzikale verloop overlieten. Een aantal jaren later zou hij hiervan terugkeren en opnieuw standaard notenschrift hanteren om langzaamaan te evolueren naar een heel erg persoonlijke stijl, waarin hij probeerde om het esthetische programma van abstract-expressionistische schilders als Mark Rothko en Philip Guston na te streven. Deze schilders trachtten de kijkers deelachtig te maken aan een mystieke emotionele ervaring die het fysieke en het momentane ontstijgt. Om dat te kunnen bereiken in muziek, moet die zich ook onttrekken van het gestandaardiseerde tijdsverloop. Net als in een Perzisch tapijt wordt de basisstructuur van een compositie een patroon dat steeds wordt herhaald en subtiel gevarieerd in ritme en

Morton Feldman © Betty Freeman

toon, zonder al te grote logica. Wanneer je het vanop een afstand beschouwt, lijkt het monochroom of monotoon, maar hoe dichter je kijkt/luistert, hoe intenser en grilliger het patroon wordt. Naar het einde van de jaren zeventig zou Feldman zich deze componeerstijl volledig eigen hebben gemaakt. In het begin van de jaren zeventig schreef Morton Feldman een reeks werken voor solo instrument en orkest, waarbinnen zich deze stilistische ontwikkeling naar temporele onthechting manifesteert. Het allereerste was **'Cello and Orchestra'**, dat hij voltooide in januari 1972. Het is opgedragen aan de cellist Siegfried Palm en duurde slechts een negentiental minuten. Het is geen concerto pur sang: er is geen heen-en-weer tussen de solist en het orkest. De cellopartij onderscheidt zich van de andere strijkers op veeleer subtiele manier. De cellist is bijvoorbeeld de enige die niet steeds met sourdine speelt. Daarenboven zijn zijn lijnen meer dynamisch dan de eerder statische partij van de andere strijkers. In de partituur van **'Cello and Orchestra'** zijn bovendien in de cellopartij melodische frasen te herkennen, die een nog erg horizontaal en dus tijdsgebonden karakter hebben. In deze zin is dit werk een echt overgangswerk van een componist die zich langzaam in onbekend terrein begeeft. **'Cello and Orchestra'** is een uiterst intrigerend, etherisch en mysterieus werk dat zelden live te horen is.

Vlaams Radio Orkest

Het Vlaams Radio Orkest werd in 1935 opgericht als studio-ensemble onder de vleugels van de openbare omroep. Met het grote repertoire van de twintigste eeuw als vaste bagage, streeft het Vlaams Radio Orkest ernaar zich ook op het gebied van de hedendaagse muziek én de filmmuziek te laten opmerken. Sinds het seizoen 2005-2006 is het Vlaams Radio Orkest terug thuis in de befaamde Studio 4 van het gerenoveerde Flagey-gebouw in Brussel. Binnen het Brussels stedelijk weefsel willen ze een brug slaan naar andere culturen en gemeenschappen en een zo breed mogelijk publiek aanspreken. Naast een toegankelijk educatief programma en uitgebreide buurtwerking, besteedt het Vlaams Radio Orkest extra aandacht aan jongeren in socio-culturele projecten, producties voor specifieke doelgroepen, open repetities en samenwerkingen met andere Brusselse actoren. Sinds 2004 heeft het Vlaams Radio Orkest zich een plaats verworven in de internationale filmindustrie. Zo nam het orkest onder leiding van componist Howard Shore de filmscore op voor 'The Aviator', een film van regisseur Martin Scorsese. De muziek werd in 2005 bekroond met een Golden Globe. In eigen land heeft het orkest al sinds 2000 een sterke band met het Internationaal Filmfestival van Vlaanderen Gent. In 2005 was het Vlaams Radio Orkest present op het Filmfestival van Berlijn. Via gerichte projecten op diverse buitenlandse podia bouwt het orkest verder aan zijn internationale uitstraling. Samen met Klara neemt het Vlaams Radio Orkest een cd-reeks op met monografieën rond Vlaamse componisten. Bij het label Glossa verschijnt sinds seizoen 2004-2005 een nieuwe cd-collectie, gewijd aan het belangrijke repertoire van de twintigste eeuw. De eerste cd uit die reeks, 'L'oiseau de feu' olv. chef-dirigent Yoel Levi, werd internationaal op lovende kritieken onthaald. Het Vlaams Radio Orkest wordt gesteund door de Vlaamse Gemeenschap en de Nationale Loterij.

Thierry Fischer

Thierry Fischer studeerde fluit bij Aurèle Nicolet en begon zijn carrière als eerste fluitist in Hamburg en in de opera van Zürich, waar hij onder invloed van Nikolaus Harnoncourt een passie kreeg voor dirigeren. Zijn carrière als dirigent begon bij het Chamber Orchestra of Europe. Sindsdien leidde hij de grootste Engelse orkesten zoals de Philharmonia, City of Birmingham Orchestra en de BBC Symphony Orchestra. Ook de radio-orkesten in Frankrijk, Stockholm, Hannover, Lugano en Saarbrücken deed hij aan. Sinds 2006 is hij chef-dirigent van het BBC National Orchestra of Wales. Thierry Fischer dirigeerde werken van Schubert, Mendelsohn, Beethoven, Brahms, Schumann en Honegger. Bij Deutsche Grammophon nam hij het orkestwerk van Frank Martin op. Deze cd werd genomineerd voor een Gramophone Award. Fischer heeft tevens een sterke affiniteit met Messiaen. Regelmatig programmeert hij hedendaagse composities zoals Steve Reichs 'Desert Music'.

Arne Deforce

Arne Deforce studeerde hedendaagse muziek, cello en kamermuziek aan het Koninklijk Conservatorium van Gent en Brussel. Als cellist concentreert hij zich voornamelijk op het hedendaagse solo- (recitals, concert) en kamermuziekrepertoire, met een voorkeur voor zogenaamd 'onspeelbare' werken (Iannis Xenakis, Richard Barrett, John Cage, Brian Ferneyhough). Zijn permanente invraagstelling van verworven luisterattitudes leidde tot regelmatige samenwerkingen met componisten als Jonathan Harvey, Wolfgang Rihm, Helmut Lachenmann en Gunther Steinke. Daarnaast is hij tevens actief in het ensemble voor hedendaagse en experimentele muziek Champ d'Action. Arne Deforce was te horen op diverse festivals als Ars Musica, Musica Strassbourg, Huddersfield Contemporary Music Festival en Wien Modern. In 2005 debuteerde Arne Deforce met het BBC Scottish Symphony Orchestra in het Celloconcerto van Jonathan Harvey, waarvan hij er in oktober dat jaar samen met de Filharmonie in deSingel een speciaal voor hem gecomponeerde nieuwe versie creëerde. In juni 2005 was hij uitgenodigd op het Holland Festival om er samen met dirigent Peter Eötvos een vertolking te brengen van het 'Notturmo' voor cello en orkest van Helmut Lachenmann. Arne Deforce geeft lecture-performances over hedendaagse muziek en doceert muziekgeschiedenis en kamermuziek aan het Conservatorium van Brugge. Hij bereidt een doctoraat voor over de New Complexity aan de universiteit van Leiden en aan het Orpheus-Instituut. Sinds november 2005 bekleedt hij de functie van artistiek directeur bij het Centre de Recherches et de Formation Musicales de Wallonie (CRFMW).

Vlaams Radio Orkest

concertmeester
Otto Derolez

1ste viool
Ezequiel Larrea
Maurits Goossens
Daniela Rapan
Claeys Stefan
Tjampens Philippe
Eva Krason
Alissa Vaitsner
Sherazad Djanati
Andrej Dudek
Lucie Delvaux
Virginie Petit

2de viool
Ivo Lintermans
Marc Steylaerts
Francis Vanden Heede
Bruno Linders
Ion Dura
Karine Martens
David Roelants
Kristina Constantinescu
Annelies Broeckhoven
Radostina Tchalakova
Veerle Houbraken
Lieve Driessen

altviool
Sander Geerts
Stephan Uelpenich
Anna Przeslawska
Patricia Van Reusel
Agnieska Kosakowska
Griet Francois
Barbara Peynsaert
Eva Frühauf
Carole Dutalle

cello
Luc Tooten
Livin Vandewalle
Barbara Gerarts
Olivier Vanderschaeghe
Kirsten Andersen
Anja Naucler
Marinella Doko
Viviane Abdelmalek

contrabas
Marc Saey
Filippe Stepman
Koen Tote
Martje Hermans
Eric Cantrijn
Eric Spaepen

fluit
Lieve Scheurmans
Katelijne Sergeant
Dirk De Caluwe

hobo
Joris Van Den Hauwe
Carola Dieraert
Lode Cartrysse

klarinet
Eddy Vanoosthuysse
Anne Boeykens
Tessa Vonck
Oyama Terumichi

fagot
Karsten Schmidt
Alexander Kuksa
Jonas Coomans

hoorn
Annelies Van Nuffelen
Mieke Ailliet

trompet
Ward Hoornaert
Rik Ghesquière
Luc Sirjacques

trombone
Jeroen Mentens
Marc Joris
Tim Van Medegael
Tobe Wouters

tuba
Hugo Mathysen
Tobe Wouters

slagwerk
Gert Francois
Frans Pelgrims
Herman Truyens
Lim Hee Jae
Norbert Pflanzner
Tom de Cock

harp
Eline Grosloot

piano
Catherine Mertens

Binnenkort in deSingel

zo 22 apr 2007 . 11.30 uur tot 22.00 uur . Blauwe Zaal

Liszt Happening

Het baanbrekende en onuitputtelijke oeuvre van Franz Liszt (1811-1886) voedt een ganse dag lang de jaarlijkse componistenhappening in deSingel.

Steven Osborne

Studenten Conservatorium Antwerpen olv. Ivo Venkov

Konrad Jarnot bariton . **Hartmut Höll** piano

Jos van Immerseel piano . **Midori Seiler** viool

Sergej Istomin cello

deFilharmonie & KoorAcademie olv. Philippe Herreweghe

€ 40, € 34, € 30
(-25/65+ € 34, € 30, € 26 / -19 jaar € 15)

een samenwerking van deSingel, deFilharmonie en Conservatorium Antwerpen

tickets | hoofdinang

Dinsdag, 20 - 8-2018 Antwerpen

www.dcsingel.be - ticket@dcsingel.be

Ticket: 00 268 26 26 - F: 00 000 268 26 00

opendingsuren: ma-vr 10-15 uur, za-ë 15 uur

administratie v.z.w.

Jan Van Rielwijk aan 135 - B-2018 Antwerpen

T: 00 000 268 19 00 - T: 00 000 268 19 55

info@dcsingel.be

Belasting en Financiële Instellingen van de Vlaamse Gemeenschap
Ingenieur van de Staat

AGFA

